

Za Bohumilem Jungmannem

Zarmoutila nás zpráva o odchodu ředitele Institutu pro výzkum veřejného mínění v Praze Bohumila Jungmanna. Zesnulý český sociolog se narodil v Plzni v roce 1940. Vystudoval filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze v oboru historie. Pracoval v letech 1963-1969 na Ústavu sociálně politických věd téže univerzity. (Z toho školní rok 1965-1966 věnoval studijnímu pobytu v Kolíně nad Rýnem pod vedením profesorů R. Königa a E. Scheucha.) Na ústavu byl jedním z klíčových pracovníků týmu pro výzkum sociální stratifikace a mobility československé společnosti. Po administrativním rozpuštění ústavu tzv. normalizačním režimem přešel v roce 1969 do Ústavu (později Kabinetu) výzkumu veřejného mínění. V roce 1973 byl přijat do pražské pobočky Ústavu práce a sociálních věcí. V ní působil až do roku 1990. V souvislosti s polistopadovou demokratizací veřejného života i české sociologie se na základě konkursního řízení stal ředitelem obnoveného Institutu pro výzkum veřejného mínění při statistickém úřadu. Zemřel po těžké a dlouhé chorobě ve věku 53 let.

Bohumil Jungmann vstoupil do české sociologie jako nováček v šedesátých letech, tedy v období jejího nového rozmachu naplněného dobrou vůlí zjistit a vyslovit pravdu o tehdejší společnosti a jejích problémech. Byl vzděláním historik (což přispělo k vytržení jeho smyslu pro empirickou přesnost sociologického zkoumání a pro dynamiku sociálních jevů), avšak základy sociologické teorie i metodologie empirického výzkumu zvládl v neobyčejně krátké době.

Ve věku, kdy se absolventi sociologie obvykle teprve doučují řemeslu, se již platně podílel - především z hlediska teoretického - na vytvoření projektu prvního reprezentativního výzkumu sociální stratifikace a mobility v zemích se státně socialistickým režimem v roce 1967. [1] Pro publikaci v knize *Československá společnost* (1969) napsal kapitolu analyzující tehdejší sociální realitu z hlediska původního a dodnes přínosného konceptu složitosti práce. [2, 3] Vypracoval definici sociologické verze tohoto konceptu, jeho metodologické určení a postupy jeho operacionalizace. V průběhu výzkumu zabezpečil jeho přesné uplatnění a podal brilantní analýzu shromážděných empirických dat. Právě Jungmannem propracovaný koncept složitosti práce umožnil podrobit seriózní sociologické kritice tehdy vševládou dogmatickou představu o rozhodujícím významu tzv. neantagonistických třídních vztahů. B. Jungmann se stal rovněž autorem dodnes jediné naší závažnější studie o percepci sociální struktury, o "obrazu společnosti". [4] Empirický výzkum této problematiky uskutečnil ještě jednou na sklonku šedesátých let. [5] Pro oba tyto směry jeho práce je kromě originality celkového řešení příznačné také spojení erudovaného teoretického přístupu s novátorstvím i akribií empirického popisu a interpretace dat. Zhodnocení dat ze stratifikačního a mobilitního výzkumu se věnoval i po nástupu normalizačního režimu, kdy to bylo již spjata se zjevnými riziky. [6, 7] V kontextu koncepční kritické analýzy vývoje státně socialistické sociální struktury spolupracoval také na explicitní - a prakticky jediné - sociologické kritice horlivě propagované, avšak

vědecky i společensky dvojznačné koncepce vědecko-technické revoluce, jež podle jeho názoru ignorovala objektivní překážky vývoje vědy a techniky vytvářené tehdejšími sociálními systémy. [8] Svou činnost ve stratifikačním výzkumu uzavřel svou účastí na obnovených koncepčních diskusích v letech 1987-1989 a na společné stati skupiny autorů knihy *Československá společnost*, která mohla spatřit světlo světa až v roce 1990. [9]

Bohužel, slibné dílo, které v šedesátých letech stačil B. Jungmann vykonat, bylo po porážce Pražského jara přerušeno surovým zásahem normalizačního režimu. Pro věrnost závěrům svých kritických analýz společenské reality, demokratickým i meritokratickým myšlenkám, jež z nich rezultovaly, jakož i přátelstvím uzavřeným při týmové spolupráci, ztratil možnost působení v univerzitní či akademické sociologii, příležitost k publikaci svých prací i přístup k zahraničním kontaktům. Krátká doba, po kterou tehdy působil ve výzkumu veřejného mínění byla pro něj příležitostí si osvojit specifiku tohoto oboru, v němž uplatnil svou vědeckou sociologickou erudici i bohaté zkušenosti z univerzitního vědeckého výzkumu. [10] Není proto divu, že hned také přispěl svým výrazným osobním podílem k vysoké úrovni tehdejších stále ještě vpravdě nezávislých výzkumů, [11-14] včetně několika z nich, jimiž pokračovaly ve své výzkumné práci týmy rozebrané normalizačním režimem. [5, 15-17]

Ve svém pozdějším působení ve Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí vnášel B. Jungmann znovu svůj osobitý přínos erudovaného a zkušeného sociologa, tentokrát do řady kolektivních studií tohoto pracoviště, v nichž se v dosti pestrém tematickém záběru naskýtala možnost zachycení a aspoň omezené publikace pravdivých informací o některých aspektech života společnosti sedmdesátých a osmdesátých let. Viz např. [18-21]. Zvláštní řadu Jungmannových prací představuje jeho aktivní a koncepčně i metodologicky významná účast na komplexních sociokulturně pojatých empirických výzkumech teritoriálně podnikové sféry v sedmdesátých a osmdesátých letech. Viz [22-26].

Byli jsme všichni rádi, že se Bohumil Jungmann, poměrně mlád a připraven k nové tvůrčí práci, dočkal uznání své erudice, svého vědeckého přínosu rozvoji české sociologie i svého občanského postoje tím, že byl postaven do čela Institutu pro výzkum veřejného mínění, znovu založeného jakožto instituce funkčně oprávněná v demokratických polistopadových poměrech. Dostal tak příležitost uplatnit své koncepce a plány budoucího rozvoje české sociologie a výzkumu veřejného mínění, které intenzivně promýšlel a o kterých s kolegy diskutoval v osmdesátých letech. Za několik let svého působení na tomto poli vytvořil se svými spolupracovníky moderně pojatý ústav výzkumu veřejného mínění, soustavně a pružně fungující na dobré, mezinárodně srovnatelné úrovni. Pod jeho vedením našel ústav svou specifiku a dokázal uhájit své odborné postavení i v konkurenci několika dalších nových institucí daného oboru. Rostoucí prestiž výsledků šetření, která institut produkuje, zajisté souvisí s tím, že jeho ředitel dokázal spolu s péčí o technicko-odbornou úroveň rutinních činností osobně přispět k originalitě a pestrosti tematiky výzkumů, zejména pak k jejich vědecké serióznosti a z ní plynoucí objektivitě.

Měli jsme v posledních letech několikrát příležitost obdivovat i zmužilost, s níž hájil a úspěšně prokázal objektivitu poznatků, k nimž výzkum veřejného mínění přičleněný ke státní statistice dospěl. Nebylo pro něj vždy lehké přesvědčit adresáty poskytované informace, že právě objektivita informace o veřejném mínění je jedním z konstitutivních pilířů moderní pluralitní demokracie.

Jeho výroky roztroušené v četných interview poskytnutých různým časopisům, jsou v tomto směru jednoznačné: "Naše společnost stojí před úkolem pomoci lidem stát se dobře informovanými, svéprávními občany... Takový občan má nárok na to, aby byl informován, jak jeho spoluobčané smýšlejí, a aby si s nimi mohl porovnat svůj názor." [27] "...my jako institut nepodléháme žádné politické straně či kterékoli politické orientaci, ani vládě. Ke všem... se chováme stejně. Všichni dostávají stejné informace, a to současně s veřejností." [28] "Jsou situace, kdy se některým politikům nebo uskupením naše výsledky nelíbí. Pokud nám to dají najevo..., snažíme se jim vysvětlit, že objektivní data jsou pro ně cennější než nevědomost." [29] Soudím, že jsou to výroky logicky a důstojně završující vědeckou i celou životní dráhu významného českého sociologa, jímž Bohumil Jungmann nesporně byl. Je velkou ztrátou pro naši sociologii, že mu předčasný odchod zabránil, aby v jejich duchu mohl dále pracovat. A je nenahraditelnou ztrátou pro mnohé z nás, kteří jsme jej blíže znali a patřili k jeho přátelům, že se s tímto citlivým, inteligentním, noblesním a milým člověkem již nesetkáme.

Pavel Machonin

Odkazy na práce, jejichž autorem nebo spoluautorem je B. Jungmann:

1. 1967. "Sociologicko-statistické výběrové šetření vertikální sociální diferenciace a mobility obyvatelstva ČSSR." (Spolu s P. Machoninem, M. Petruskem, Z. Šafářem.) *Sociologický časopis* 3: 670-702.
2. 1969. "Složitost práce jako rozměr diferenciace společnosti a individuální šance." Pp. 171-209 in *Československá společnost. Sociologická analýza sociální stratifikace*, ed. by P. Machonin. Bratislava: Epona.
3. 1965. "Sociální diferenciace socialistické společnosti a diferenciace v charakteru práce." (Spolu s P. Machoninem.) *Sociologický časopis* 1: 656-666.
4. 1969. "Sebeidentifikace a sebehodnocení." Pp. 351-376 in *Československá společnost. Sociologická analýza sociální stratifikace*, ed. by P. Machonin. Bratislava: Epona.
5. 1969. *Představy o společenském rozvrstvení*. Praha: ÚVVM.
6. 1969. "Prestiž povolání v Československu." In *Příspěvky k sociologické analýze sociální stratifikace*, ed. by J. Alan. Praha: UK.
7. 1972. "Intergenerační mobilita v profesionální sféře." In *Sociální a profesionální mobilita pracujícího obyvatelstva ČSSR*, ed. by V. Rollová. Bratislava: ČSVÚP.
8. 1968. "Vědeckotechnický pohyb a náš soudobý sociální systém." (Spolu s P. Machoninem.) *Sociologický časopis* 4: 427-441.
9. 1990. "'Československá společnost' po dvaceti letech." (Spolu s J. Alanem, P. Machoninem, R. Roškem, Z. Šafářem, J. Večerníkem.) *Sociologický časopis* 26: 129-145.
10. 1972. "Možnosti víceúrovňové analýzy ve výzkumu veřejného mínění." In *Společenský význam výzkumů veřejného mínění*. Praha: ČSSoS.
11. 1972. *Představy mládeže o práci a povolání*. Praha: ÚVVM ČSAV.

12. 1972. *Představy o životě a práci.* Praha: ÚVVM ČSAV.
13. 1972. *Představy o ideální práci.* (Spolu s L. Kalinovou.) Praha: ÚVVM ČSAV.
14. 1973. *Názory na současnost.* Praha: KVVM.
15. 1972. *Pražané o bydlení a výstavbě.* (Spolu s P. Machoninem a J. Večerníkem.) Praha: Sportunion.
16. 1973. *O bydlení a výstavbě.* (Spolu s P. Machoninem.) Praha: Sportunion.
17. 1974. *Cestování a rekreace.* (Spolu s P. Machoninem.) Bratislava: VÚCR.
18. 1980. *Systém sociálních informací, jejich analýza a využití při plánování sociálního rozvoje pracovních kolektivů.* Praha: ČSVÚPSV.
19. 1987. *Rozvoj efektivních forem sociální péče o staré občany.* (Spolu J. Douchovou a H. Kasalovou.) Praha: VÚSRP.
20. 1987. *Podmínky života a uspokojování základních životních potřeb tělesně postižených dětí, mládeže a dospělých v ústavech sociální péče.* (Spolu s J. Veselou, T. Čákrťovou, J. Douchovou.) Praha: VÚSRP.
21. 1981. "Sociální normativy a sociologické šetření v podniku." In *Normativy v sociálním rozvoji.* Praha: DT ČSVTS.
22. 1983. *Vztahy mezi podnikovou a územní sférou v sociálním rozvoji.* (Spolu s V. Haberlovou a J. Šanderou.) Praha: VÚSRP.
23. 1976. *Sociologický výzkum pracovníků TES Prakovce.* (Spolu s J. Alanem.) Bratislava: DT ČSVTS
24. 1976. *Sociologický výzkum obyvatelstva v okrese Tachov.* (Spolu s M. Illnerem.) Tachov: ONV.
25. 1977. *Sociologický výzkum obyvatelstva v okrese Trutnov.* (Spolu s M. Illnerem.) Pardubice: DT ČSVTS.
26. 1981. *Podkladové materiály pro plán sociálního rozvoje Hradce Králové.* (Spolu s F. Hollmannem a kol.) Pardubice: DT ČSVTS.
27. 1991. "Jak se zkoumá veřejné mínění." *Večerník Praha* 7. 6.
28. 1992. "Možeme veriť výsledkom prieskumov?" *Národná obroda* 12. 5.
29. 1993. "Výzkum a 'výzkum'." *Práce* 6. 10.